

Бондаренко Л. М.,

ад'юнкт

Військового інституту Київського національного
університету імені Тараса Шевченка

ТЕРМІНОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДОКУМЕНТІВ ДИПЛОМАТИЧНОГО ЖАНРУ ФРАНКОМОВНОГО ВІЙСЬКОВОГО ДИСКУРСУ ТА ЇХ ВІДТВОРЕННЯ У ПЕРЕКЛАДІ

Анотація. У статті проаналізовано особливості лексичного складу дипломатичних документів франкомовного військового дискурсу. Особливу увагу звернено на термінологічний склад дипломатичного мовленнєвого жанру. В результаті детального аналізу з'ясували пріоритетні методи перекладу термінів українською мовою. Були наведені приклади міжсистемної термінологічної омонімії, проаналізовано способи перекладу власних назв.

Ключові слова: військова дипломатія, лексичний склад, термінологічна омонімія.

Постановка проблеми. Історія військової дипломатії виокремилась давно у важливу сферу діяльності для нашої держави. Це дипломатична діяльність у військовій сфері, процес становлення якої затягнувся на багато років. На сьогоднішній день сучасні тенденції міжнародних відносин, особливості військово-політичного становища в світі в більшості по-новому поставили питання про подальший розвиток військово-дипломатичної діяльності. Мові дипломатичних документів присвячена значна кількість праць (А.Д. Белова, О.Р. Зарума-Панських, Є.М. Іссерлін, В.В. Калюжна, Т.Б. Крючкова) [1; 6; 7; 8; 10]. Дослідження проблеми перекладу термінів знаходимо у працях таких лінгвістів: В.І. Карабан, С.І. Влахов та С.П. Флорін та ін. [9, 4]. Наше дослідження ґрунтується також і на працях, присвячених вивченню термінів дипломатії, які торкаються питання їхнього перекладу, зокрема, працях Є.М. Іссерлін та О.Р. Зарума-Панських [7; 6]. Але не можна вважати вичерпним саме висвітлення проблематики якості відтворення термінів військової дипломатії у французько-українському перекладі. Термінологія у сфері військової дипломатії виконує важливу роль в сучасному міжнародному житті, а якість її перекладу впливає на прийняття важливих для країни рішень.

Метою статті є вивчення особливостей лексичного складу дипломатичних документів франкомовного військового дискурсу (ФВД), а саме особливостей термінології цих документів, та відтворення у їх перекладі українською мовою. Практичним матеріалом виступає військовий текст, а саме резолюції і рекомендації ПАРС військової тематики, ноти Посольства Франції в Україні до Департаменту міжнародного оборонного співробітництва Міністерства оборони України, в оригіналі, та їх переклади українською мовою.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз лексичних особливостей дипломатичного жанру засвід-

чує, що компоненти цих лексичних пластів складають злагоджену взаємообумовлену систему дипломатичного мовленнєвого жанру. Лексичною основою будь-якого дипломатичного документа франкомовного військового дискурсу є загальноновживана лексика, де використовується також суспільно-політична лексика. До цього шару лексики належать поняття, пов'язані з політичним та суспільним устроєм держави, політичними партіями та організаціями. Інший шар – це спеціальна лексика. Спеціальна лексика, яка є предметом нашого дослідження, є основним стрижнем, навколо якого будується весь документ у лексичному плані з точки зору приналежності до певного стилю. До неї можна віднести назви дипломатичних установ військового співробітництва, органів, процедур, посад, назви дипломатичних документів та їх частин, військових термінів тощо. Відсоток використання кожного лексичного шару не є однаковим. Якщо загальноновживана лексика разом з суспільно-політичною складає більшість елементів, то спеціальна лексика створює «військово-дипломатичний фон» документа ФВД.

Терміни дипломатії, як і будь-які інші терміни, в ідеалі прагнуть однозначності, стилістичної нейтральності у межах своєї сфери застосування, входять до певних термінологічних рядів. Разом із тим навіть у цій сфері слід відмітити, що терміносистема дипломатії містить елементи наступних терміносистем: політики, економіки та юриспруденції, які можуть ускладнювати переклад. Це явище знаходить своє пояснення у самому характері функціонування дипломатичних документів франкомовного військового дискурсу та їх історії виникнення. Загальнолітературні лексичні одиниці, які входять до складу текстів ФВД відрізняються не тільки сферою функціонування, а й тим, що за допомогою відповідних частин мови до їхнього значення додається «прикріпленість» до дипломатичних або військово-дипломатичних документів. Для ілюстрації скористаємось прикладом, який наведений у праці Л.А. Янкової та В.С. Лесневського, як розрізняється значення терміну імунітет у залежності від сфери функціонування: медичний термін – несприйнятливості організму до збудників захворювання; юридичний термін – виключне право не підкорятись деяким загальним законам, яке надається особам, що мають особливе становище у державі; дипломатичний термін: 1) сукупність прав та привілей, які надаються дипломатичним представникам іноземних держав; 2) недоторканість особи дипломатичного представника [13]. Термін імунітет є міжгалузевим терміном-омонімом. Особливіс-

тю міжгалузевих термінів-омонімів є те, що один і той же термін може позначати різні явища, процеси, об'єкти та використовуються в кількох споріднених або віддалених галузях. Прикладом такого явища в аналізованих текстах можна вважати термін *statut*: *l'Assemblée invite tous les Etats membres du Conseil de l'Europe et les Etats ayant le statut d'observateur...* [15] – Асамблея запрошує всі держави-члени Ради Європи та держави, що мають статус спостерігача [16]. *Statut* – це положення, статут (статут організації); статус, положення або стан (положення в суспільстві). Як дипломатичний термін – *statut* (статус) означає правове положення фізичної або юридичної особи в міжнародному праві. Інколи цей термін використовується для дифініції правового положення або режиму певної території [3]. Контекст допомагає визначити відмінності між загальним і термінологічним використанням слова, саме він показує, що в даному випадку це слово використане в ролі терміну. Під час відтворення цього терміну в тексті перекладу ми спостерігаємо такий перекладацький прийом, як **переклад за допомогою лексичного еквівалента**. Іншим прикладом міжсистемної термінологічної омонімії можна вважати: *Recommandation 1869* (2009), *Recommandation 1857* (2009) – Рекомендація 1869 (2009), Рекомендація 1857 (2009). Саме слово *recommandation* – це (від лат. *Recommendatio* – доручення): 1. Письмовий або усний схвальний відгук про роботу, діяльність тієї чи іншої особи або 2. Вказівка, порада. Цей термін *recommandation*, який є назвою заключного документа, перекладається за допомогою терміну рекомендація, перекладач тут послуговується таким способом перекладу, як **освоєння або адаптивне транскодування** (коли форма слова в вихідній мові дещо адаптується до фонетичної та/або граматичної структури мови перекладу) [9:21], що є адаптацією іноземної реалії. Прикладом передачі терміну терміном можуть бути: *Résolution 1633* (2008), *Résolution 1664* (2009) – Резолюція 1633 (2008) Резолюція 1664 (2009). Слово має декілька основних, синонімічних варіантів перекладу: рішення; резолюція, постанова. В якості терміну за Коротким довідником дипломатичних термінів та понять термін *résolution* позначає вид рішень, які приймаються міжнародною конференцією або органом міжнародної міждержавної організації; як правило, Резолюція носить характер рекомендації [14]. Але в нашому випадку є більш вузьке позначення цього виду документів *résolution* – це рішення Парламентської Асамблеї Ради Європи з питань, щодо яких вона уповноважена діяти, або погляди, за які вона несе відповідальність, вони можуть бути адресовані національним парламентам [14].

На даному прикладі ми можемо спостерігати переклад французького військового терміну терміном української терміносистеми військової справи: *Le recours sans distinction à la force et l'utilisation d'armes par les troupes géorgiennes et russes dans des zones civiles peuvent être considérés comme des crimes de guerre...* – Хаотичне застосування сили і озброєнь як грузинськими, так і російськими військами в районах із цивільним населенням може розглядатися як військові злочини... [15, 16]. Словосполучення *crime de guerre* є стовідсотковим військовим терміном та перекладається українським **терміном-відповідником** військовий злочин [2].

Les activités suivantes seront financées dans le cadre du plan de coopération militaire bilatérale 2007: ... action hors plan –

séminaire de maîtrise des armements (non inscrit au plan de coopération 2007) – Заплановано профінансувати такі заходи плану двостороннього військового співробітництва на 2007 р.:... позаплановий захід – семінар з контролю озброєння (не внесений до плану співробітництва 2007) [17, 18]. У наведеному прикладі фіксуємо два термінологічних словосполучення: *coopération militaire* та *maîtrise des armements* – терміни військової справи, зафіксовані у Французько-українсько-англійському словнику зовнішніх зв'язків, стратегії та безпеки [11]. У перекладі вони відтворюються традиційним прийомом **послементного калькування**.

Тексти ФВД рясніють військовими реаліями, які належать до різних видів за предметним розподілом. В аналізованих текстах зазвичай зустрічаються антропоніми, топоніми та ергоніми. В традиційному перекладознавстві описані перекладацькі тактики і прийоми, які застосовуються при їх передачі українською мовою. В більшості випадків такі процеси складно назвати перекладом як таким, оскільки, як правило, власні імена транскрибуються або транслітеруються [4].

Досліджений матеріал показує, що основним прийомом передачі антропонімів є **транскрипція**. Доказом цього можуть слугувати приклади власних імен, які були знайдені у нотах Посольства Французької Республіки до Департаменту міжнародного оборонного співробітництва Міністерства оборони України: Gérard OUDIN – Жерар УДЕН, Laurent VOGELIN – Лоран ВОЖЕН, Stéphanie VOGELIN – Стефані ВОЖЕ.

Проілюструємо вживання антропонімів на рівні речення:

1) *La mission militaire accueillera M. Oudin à l'aéroport de Kiev Borispol le samedi 1-er septembre 2007.* – Військова місія зустріне пана Удена в Бориспільському аеропорту у суботу 1-го вересня [17]. 2) *Epouse de l'assistant de l'attaché de defense, Mm Vogelín dispose déjà de l'accréditation du ministère des Affaires étrangères d'Ukraine.* – Будучи дружиною помічника аташе з питань оборони, пані Вожен уже має акредитацію Міністерства закордонних справ України [18]. Наведені приклади демонструють використання перекладацького прийому **транскрипції** антропонімів.

Іншим видом зафіксованих реалій у дипломатичних текстах виступають **топоніми**. Наведемо приклади на рівні речення: *En outre, les rapports devraient couvrir toutes les zones affectées par le conflit en Géorgie, dont les régions d'Ossétie du Sud et d'Abkhazie, et également l'Ossétie du Nord, ainsi que le sort de tous les réfugiés et des personnes déplacées dans toutes ces zones.* – Більше того, ці звіти мають охоплювати всі регіони конфліктів у Грузії, включаючи регіони Південної Осетії і Абхазії, а також Північну Осетію, і становище нових та старих біженців і переміщених осіб у всіх цих регіонах. Як бачимо, у тексті прикладу топонім *Ossétie du Sud* – Південна Осетія, передається за допомогою напівкальки (напівзаміни), а топонім *Géorgie* має усталений відповідник – Грузія, зафіксований у словнику. Іншими прикладами можуть слугувати топоніми *Tbilissi* – Тбілісі та *Tskhinvali* – Цхінвалі, які перекладаються за допомогою **транскрипції**.

Цікавим прикладом відтворення топоніму може бути ось цей фрагмент: *Le transport de Kiev à Paris et retour, sera à la charge de la pair française.* – Дорога Київ–Париж–Київ буде оплачена французькою стороною.

Наведений приклад представляє інтерес, тому що цей топонім функціонує в системі не тільки французької, а і в іспанській та в італійській мовах у формі транскрипції з російською мовою, мовою-посередником. Хоча українська транскрипція назви нашої столиці (Київ) була прийнята Радою Європи наприкінці ХХ століття, О.І. Чередниченко в своїй книзі «Про мову та переклад» пояснює, що традиції відтворення українських власних назв у романських мовах не є досить усталеними, оскільки безпосередні контакти цих мов з українською мають порівняно недовгу історію [12].

Висновки. Отже, дипломатична термінологія французької мови – це складна та добре структурована система термінологічних одиниць, характерною рисою якої є постійне збагачення. Завданням перекладу є передати не лише зміст, але й стиль документа, його настрій та прагматичне спрямування. Дослідження дозволило з'ясувати, що загалом дипломатичні документи ФВД мають такі ж шляхи перекладу українською мовою, як і терміни інших галузей, проте пріоритетними способами такого перекладу є переклад за допомогою усталеного еквівалента, калькування, транскрибування.

Література:

1. Белова А.Д. Комунікативні стратегії і тактики: проблеми систематики / А.Д. Белова // Мовні і концептуальні картини світу: зб. наук. пр. / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т філології. – Київ, 2004. – С. 11–16.
2. Білан М.Б. Французько-український словник військової термінології / М.Б. Білан, І.О. Ольховой; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Військ. ін-т. – Київ: Логос, 2012. – 616 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови: 250000 слів / уклад. та голов. ред. В.Т. Бусел. – Київ: Перун, 2005. – 1728 с.
4. Влахов С.И. Непереводимое в переводе / С.И. Влахов, С.П. Флорин. – Изд. 5-е. – М.: Р. Валент, 2012. – 406 с. – (Библиотека лингвиста).
5. Зарума-Панських О.Р. Англійська лексика міжнародних договорів: структурні, семантичні та дискурсні особливості: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 «Германські мови» / О.Р. Зарума-Панських; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Львів, 2001. – 19 с.
6. Зарума-Панських О.Р. Лексико-семантичні особливості текстів міжнародних договорів / О.Р. Зарума-Панських // Іноземна філологія: укр. наук. зб. – 1999. – Вип. 111. – С. 144–149.
7. Иссерлин Е.М. Лексика и фразеология современных дипломатических документов / Е.М. Иссерлин. – Москва: Из-во Моск. полиграф. ин-та, 1966. – 15 с.
8. Калюжная В.В. Стиль англоязычных документов международных организаций / В.В. Калюжная; Акад. наук УССР, Каф. иностр. яз. – Киев: Наук. думка, 1982. – 122 с.
9. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури: Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми / В.І. Карабан. – Вінниця: Нова кн., 2002. – 564 с.

10. Крючкова Т.Б. Особенности формирования и развития общественно-политической лексики и терминологии / Т.Б. Крючкова. – Москва: Наука, 1989. – 149 с.
11. Французько-українсько-англійський словник зовнішніх зв'язків, стратегії та безпеки [І. Ольховой, О. Акульшин, М. Білан; за ред.: Р. Гардера, В. Балабіна]. – Київ: Логос, 2006. – 231 с.
12. Чередниченко О.І. Про мову і переклад: мова в соціокультурному просторі, переклад, як міжкультурна комунікація / О.І. Чередниченко. – Київ: Либідь, 2007. – 247 с.
13. Янкова Л.А. Язык и стиль дипломатических документов / Л.А. Янкова, В.С. Лесневский. – София: Б. Н., 1984. – 308 с.
14. http://pidruchniki.com/10310208/etika_ta_estetika/korotkiy_dovidnik_diplomatichnih_terminiv_ponyat.

Джерела ілюстративного матеріалу:

15. http://www.google.com.ua/url?url=http://assembly.coe.int/CommitteeDocs/2009/fmondoc29r_2009.pdf&rct=j&q=&esrc=s&sa=U&ei=5JE_VMiWlovVPNmCgMgl&ved=0CBcQFjAB&usq=AFQjCNGOuQhDfQGLGgFjumvIQ6wmlahpQ.
16. http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/mpz2/docs/1027_rez_1683.htm.
17. Вербальна нота Посольства Франції Україні № 015/007/АД від 17 січня 2007 року.
18. La note verbale de la mission militaire près l'ambassade de France № 024/07/AD du 17 janvier 2007.

Бондаренко Л. М. Терминологические особенности документов дипломатического жанра франкоязычного военного дискурса и их отображение в переводе

Аннотация. В статье были проанализированы особенности лексического состава дипломатических документов франкоязычного военного дискурса. Особое внимание было обращено на терминологический состав дипломатического языкового жанра. В результате детального анализа выяснили приоритетные методы перевода терминов на украинский язык. Были приведены примеры межсистемной терминологической омонимии, проанализированы способы перевода имен собственных.

Ключевые слова: военная дипломатия, лексический состав, терминологическая омонимия.

Bondarenko L. Terminological peculiarities of diplomatic genre documents of francophone military discourse and its reproduction in translation

Summary. In this article peculiarities of lexical structure of diplomatic documents of francophone military discourse were analyzed. Particular attention was paid to terminology of diplomatic language of genre. Priority methods of translation of terms into Ukrainian were ascertained as a result of a detailed analysis. The examples of intersystem terminological homonyms were given. The methods of translation of proper names were analyzed.

Key words: military diplomacy, lexical structure, terminological homonymy.